

Et kik fra køkkenvinduet på Øst Hesselgård over den gamle branddam til Augustenborg Slot

ARKIVNYT udgives af:
Lokalhistorisk Arkiv for
Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Redaktion
Palle Fløe/Solvejg Ravn

Kontakt

Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg
Asylvej 1, 6400 Sønderborg
Tlf.: 7443 2710
E-mail:
sonderborgarkiv@gmail.com
www.sdbglokalarkiv.dk
 @sdbg.arkiv

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl
Sønderborg Kaserne
Gerlachsgade 8
6400 Sønderborg
E-mail: arkiv@ulkeboelarkiv.dk
www.ulkeboelarkiv.dk
 @ulkeboelarkiv

De to lokalhistoriske arkiver
er medlemmer af *Sønderborg
Kommunes Lokalhistoriske
Arkivsamvirke, SKLA*
www.skla.dk
 @SKLA.sdbg

Åbningstider

Sønderborg Arkiv
Mandag: kl. 09.00 til 12.00
Onsdag: kl. 15.00 til 17.00

Ulkebøl Arkiv
Midlertidig lukket

Den selvejende institution Lokalhistorisk Arkiv for Dybbøl, Ulkebøl og Sønderborg

Formand
Knud Erik Sørensen

Næstformand
Jette Westphal

Kasserer
Knud Kylling Petersen

Sekretær
Conny Grenaa Philippsen

Bestyrelsesmedlemmer
Hans Jørgensen
Lilly Laursen
Poul Madsen

Suppleant
Herluf Chr. Jensen

Arkivleder Sønderborg
Per Thomsen

Arkivleder Ulkebøl
Helene Petersen

Medarbejderrepræsentanter
Conny Grenaa Philippsen
Jette Westphal

Referater

Referater fra generalforsamlingen
kan downloades fra Lokalhistorisk
Arkiv Ulkebøls hjemmeside:
www.ulkeboelarkiv.dk/foreningen/
referater

Nyt fra arkiverne

Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl

Nu er der gået to år, siden vi måtte pakke hele vores arkiv i flyttekasser og rykke ud af Ulkebøl Sogn. Siden har vi boet i forskellige lokaler på Sønderborg kaserne, mens vore arkivalier, billeder med mere har været opmagasineret i kælderen her på kasernen.

Vi har kunnet arbejde på lavt blus med adgang til internet, men har ikke haft mulighed for at have besøg af medlemmer eller andre. Ej heller har vi kunnet modtage mange afleveringer, billeder eller arkivalier.

Hele kasernen har fået en tiltrængt renovering, og nu kan vi så endelig flytte til de blivende lokaler. Vi kommer til at få et arbejdslokale, som også skal benyttes af Sønderborg Arkiv og af Arbejderarkivet, alle i forskellige tidsrum.

Desuden får vi en fælles læsesal samt hvert et lokale til opbevaring af arkivalier og billeder. Vi får fælles køkken, badeværelse og et mindre mødelokale. Internettet bliver også opgraderet, og alle medarbejderne får adgang til serveren hjemmefra.

Nu glæder vi os til, at vi kan invitere jer alle til at besøge os på Sønderborg Kaserne efter sommerferien.

Der arbejdes i midlertidigt lokale

Arkivalier i flyttekasser

Magasin med andet materiale

Mon ikke det lysner med lokalesituationen?

På foregående side har medarbejderne på arkivet i Ulkebøl givet udtryk for deres forståelige frustrationer over de vanskeligheder, som opsigelsen af lejemålet i butikscentret i Ulkebøl i maj-juni 2020 og den hurtige nedpakning og flytning til kasernen, hvor renoveringen endnu ikke var påbegyndt, har givet.

Et arkiv har behov for kontakt med det omgivende samfund, både med folk, der vil aflevere arkivalier/billeder og folk, der kommer på arkivet for at søge oplysninger, mundtligt eller skriftligt.

Nu her, to år efter, kan jeg så måske give udtryk for en større optimisme omkring lokalesituationen.

Indflytningen afventer i øjeblikket håndværkernes færdigmelding. Når den foreligger, aftaler vi en plan for nedpakningen og flytningen fra arkivet på Asylvej og en flytning af Ulkebøl-arkivet til blivende lokaler, som omtalt på side 3.

Vi regner med at færdigmeldingen fra håndværkerne kommer i maj-juni og vi kan derefter flytte ind og bruge sommermånederne til at komme på plads i de nye omgivelser.

Da det sikkert vil tage nogen tid at komme på plads, har vi aftalt med de andre brugere af førstesalen i Bygning 3, at vi planlægger at holde Åbent Hus lørdag 10. september 2022, kl. 10-14.

Her kan vi så vise de nye lokaler frem og fortælle om brugen af lokalerne, hvor det er lykkedes os at opnå fondsstøtte til at etablere et nyt it-netværk.

Vi glæder os til at tage lokalerne i brug og vise dem frem.

Knud Erik Sørensen, formand

Formandens beretning for 2021

På generalforsamlingen 14. september 2021 var der nyvalg til bestyrelsen af Poul Madsen og Hans Jørgensen.

Bestyrelsen konstituerede sig på et møde d. 7. oktober 2021 således: Formand Knud Erik Sørensen, næstformand Jette Westphal, kasserer Knud Kylling Petersen, sekretær Conny Grenaa Philippsen, medlemsansvarlige Lilly Laursen og Poul Madsen, redaktør Solvejg Ravn (indtrådt i bestyrelsen i stedet for sygemeldte Jette Westphal) og Palle Fløe (uden for bestyrelsen). Øvrigt medlem Hans Jørgensen.

Efter generalforsamlingen ønskede Erik Husted at udtræde af bestyrelsen af personlige grunde. Lilly Laursen er endnu en gang trådt til som suppleant.

Bestyrelsens arbejde

Corona har også i 2021 været af indgribende betydning for arbejdet, idet arkivet var lukket ned fra december 2020 til maj 2021. I denne periode måtte vi klare bestyrelsesarbejdet over mail. På denne måde forhandlede vi om et forslag om at gøre 2021 kontingentfrit på grund af de lange nedlukningsperioder i foråret 2020 og foråret 2021, hvor vi også måtte udsætte generalforsamlingen til september 2021 og aflyse udflugten maj 2021. Desuden besluttede vi at bruge den kontingentfri tid til at lave et nyt indbetalingsystem, som tages i brug i 2022.

Flytningen til kasernen har været drøftet de fire møder, som har kunnet holdes som fysiske møder.

Ulkebølarkivet blev hen over sommeren tildelt et erstatningslokale på kasernen og kunne dermed genoptage arbejdet, dog uden at kunne lukke op for publikum.

Da vi kunne danne os et indtryk af, hvordan lokalerne efter renoveringen ville se ud, tog vi også fat på at tage en beslutning om et nyt it-netværk på kasernen, idet vi af hensyn til vort arkiveringssystem havde fået lov af kommunen til at installere vort eget netværk.

Efter mange overvejelser og indhentning af flere tilbud har vi så besluttet os for at benytte et tilbud fra et lokalt elektrikerfirma på et netværk, som er bygget nyt op fra grunden, og som vi kan få hjælp til at vedligeholde. Selv om der er forholdsvis bekosteligt, synes vi, det

har været nødvendigt, både fordi det rækker ud i fremtiden, og fordi alle medarbejdere er frivillige. Desuden har det også spillet ind, at vi får rigtig gode lokaliteter på kasernen i et godt miljø. Da anskaffelsen trækker godt på vores kassebeholdning, har vi også søgt fonde om hjælp.

Som et yderligere punkt har vi også i årets løb i bestyrelsen drøftet en fremtidig udgivelsespolitik i foreningen. Udgivelser kan jo være mange ting i dag, lige fra et blad til en bog og elektroniske udgivelser på hjemmeside eller i Arkibas. Vi er ikke nået til nogen konklusion på disse overvejelser og vil gerne høre andre meninger.

Arkiverne

Ulkebølarkivet har som sagt kunnet åbne for medarbejder i efteråret 2021 i et fint erstatningslokale på kasernen. Det at genoptage arbejdet har betydet en stor lettelse for medarbejderne, som dog savner at tage imod publikum.

Og det har fået lidt længere udsigter at kunne det, da kommunen har varslet forsinkelser på færdiggørelsen af renoveringen, således at indflytning i vore egne lokaler først kan finde sted i maj 2022, hovedsageligt på grund af leveringsproblemer med materialer.

Ulkebølarkivet har dog kunnet arbejde videre med elektroniske henvendelser fra publikum. Og som på arkivet på Asylvej har der været god gang i disse henvendelser.

På Asylvej har der kunnet arbejdes videre som vanligt, og her har der også været forholdsvis mange fysiske besøg i de perioder, hvor arkivet har været åbent.

Vi nåede også i november at gennemføre medarbejderturen til det tyske museum, den tur som blev aflyst sidste år. Vi fik en interessant rundvisning ved lederen af museet, Hauke Grella, og derefter spiste vi på museet frokost med mad fra en af byens restauranter. Et meget vellykket arrangement.

Arrangementer

Årets arrangementer blev også ramt af nedlukningen:

Udflugten til Kongeåmuseet og Skibelund Krat måtte aflyses.

Generalforsamlingen blev flyttet, da den jo skal gennemføres, og medlemmerne have mulighed for at følge og kommentere for-

eningens arbejde. Da vi afholdt den i september, benyttede ret få af medlemmerne sig af muligheden, måske af stadig respekt for smittefaren.

Vi havde aftalt med foredragsholderen fra det aflyste foredrag i efteråret 2020, Morten Andersen, at vi ville søge foredraget placeret på generalforsamlingen. Dette lod sig gøre med stor velvilje fra Morten Andersen, og vi hørte et interessant foredrag om Genforeningens økonomiske side. Genforeningen havde ikke været en positiv oplevelse for alles økonomi på grund af tysk inflation og danske afsætningsproblemer i de første år, og det udløste også nogle spørgsmål fra salen.

Samarbejde

Samarbejdet har også lidt under nedlukningerne. SKLA har dog arbejdet, ganske vist på nedsat blus, med at fordele de kommunale støttekroner.

Kursusaftoldelse har været næsten umulig, men nogle medarbejdere har dog i det sene efterår deltaget i kursus om arkivers muligheder for elektronisk formidling.

Til sidst vil jeg gerne sige tak til mine kolleger i bestyrelsen og medarbejderne på arkiverne for et godt samarbejde om at bevare den lokale historie – i 2021 undertiden under vanskelige vilkår.

Knud Erik Sørensen, formand

Multihuset Ulkebøl, Torvet 15 • 8. november 2022 kl. 16.30

Foredrag: Omkring Ulkebøl Kirke

ved Jørgen Due Jensen, Ulkebøl Lokalhistorisk Arkiv

Jørgen Due Jensen fortæller om de gamle huse rundt om Ulkebøl Kirke og viser billeder.

Mange af husene er fra syttenhundredetallet og med bindingsværk.

Foredraget er arrangeret af Biblioteket Sønderborg, og der er gratis adgang.

Indledning

Efter at jeg, Peter Andresen Petersen, født den 25. maj 1855, i mit 73. år, har kunnet glæde mig over at jeg efter 48 års selvstændig virksomhed i landbruget at overdrage fædrenejgården, Øster Hesselgård, til min i mit andet ægteskab med min elskelige og trofaste hustru, mine seks børns gode mor Anne Marie Margrethe, født Kryhlmund, ældste søn Andreas Petersen, født den 22. maj 1901 her på gården, gift 1928 den 25. april med Christine Marie, født Clausen på Stødagergaard ved Sønderborg, den 5. januar 1906, ledes ens tanker med taknemmelighed hen på den svundne tid, som ligger på livets vej og fører mange minder med sig.

Dvæler man ved nutiden med de store fremskridt i samfundet,

særlig i industrien, landbruget og elektricitets, radioens og flyvningens udvikling, som har bragt verden tættere sammen, føres tankerne tilbage på fortiden, og det er interessant at minderne passerer om den tid man har oplevet.

Derfor har jeg nedskrevet nogle af de tanker, som vores forfædres fortællinger og egne oplevelser i tidens løb er blevet mig tildelt.

*Anne Marie Margrethe og
Peter Andreas Petersen*

Tilbageblik - Udflytning til Langdel 1790'erne

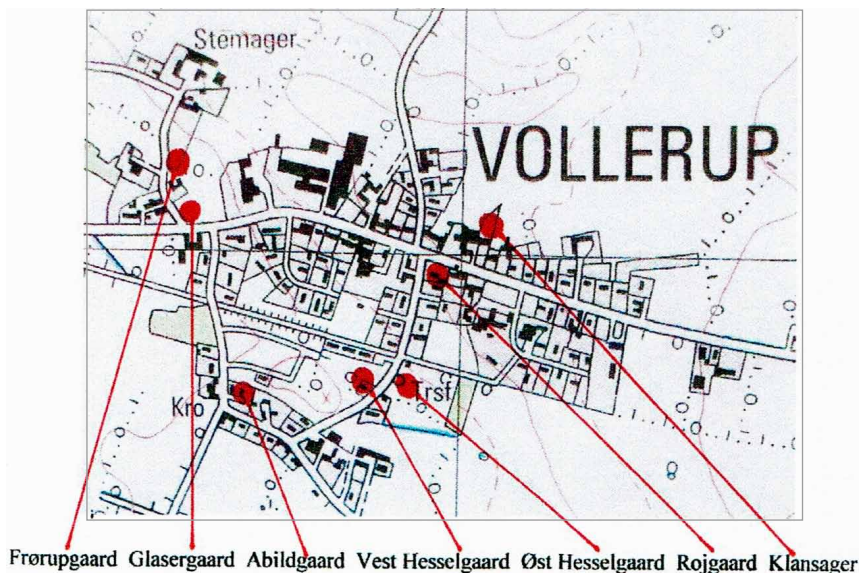
Vi har en del gamle dokumenter liggende om vores fædrenejgård tilbage fra 1797.

Disse fortæller også lidt om udflytningen fra Vollerup.

Før udflytningen havde bønderne deres jord beliggende ager om ager, som det kaldtes. Det ses i overdragelsesdokumenterne, som foreligger.

Gården havde to agre liggende til tøjrning af deres køer i Grønmosse, som ligger ved Sønder Landevej og nu tilhører Roigård. Dertil to agre på Almager øst for landevejen imellem Vollerup og Augustenborg Landevej, som nu tilhører Jørgen Schmidt i Vollerup samt to agre ved Pakjær vandsted, en lavning nord for landevejen i Vest Hesselgårds jord, nu Johan Dau.

Der var lang vej fra midten af Vollerup ud til agrene at gå for gamle folk for at flytte kreaturer og dyrke markerne.

Gårdene fik deres jordarealer sammenlagt og gårdene flyttede ud til deres jorder. Det blev en væsentlig forbedring for driften.

Udflytningen begyndte her på øen efter ældre folks fortolkning i 1770 og afsluttedes i 1797-98.

Udflytningen i Vollerup foregik således, at de gårde, som lå i midten af byen flyttede ud:

Frørupgård, Æblegård (Abildgaard), Vest Hesselgård, Glansager, Øst Hesselgård (vores gård) og Roigård.

Glasergården blev først flyttet da den brændte efter krigen 1864.

Den sidste gård i Vollerup var Chresten Petersen, den er forsvunden i tidens løb.

Hver bondegård havde fra gammel tid sit bomærke. Vores gårds bomærke Y har jeg fundet i hegnet ved fjorden mellem Hesselgårdene. Det var en trekantet sten som en vejstok mærket O.P.Y

Dæmningen, stormflod

1797 blev dæmningen og vejen over til Augustenborg udført. Jorden dertil blev taget udgravet, hvor nu kalkbrænderiet ligger. Der fortælles, at der blev udgravet et hul, som blev kaldt e' pot. Graven har derefter fået navnet Potten og Potskoven. Den skov tilhørte tidligere nogle bønder i Vollerup. Der var meget vildt her, så Hertug Christian

"Shanghai" med "Potskoven" i baggrunden, ca. 1950 (foto: DKB)

August på Augustenborg fik lyst til at eje den – og så overtog han den.

Min bedstefar, Jørgen Matzen, fortalte, at når vinteren var streng, kunne der være en hel flok hjorte eller rådyr, der skrabede hul på kartoffelstakkene og tog for sig af

Potskoven og Augustenborg

I Potskoven er der endnu to parceller skov, som tilhører bymænd (*købstadborger*). På disse gårde var der, da byttehandelen blev lavet, sætte- eller årstalsmænd (*en mand, som har giftet sig med enken på en gård og styrer den, til enkens børn kan overtage den*), de var ikke selvejere og ikke bemyndiget til at handle.

Det sydvestlige hjørne tilhørte Klansager (Glansager) og en parcel nord for Frørupgaard (Frørupgård) tilhørte Jørgen Schmidt ved husholdningsskolen (Vandrerhjemmet) i Vollerup. Skoven har siden 1850 haft forskellige ejere. 1925 var det købmand Georg Heinrich Storke i Augustenborg, der også var ejer af kalkbrænderiet og jorden ud til vejen og op til Augustenborg Landevej. Denne mark var ved udskiftningen i 1797 delt i to parceller og var bestemt til hoffets embedsmænd.

Jorden nord for overjægerens tidligere bopæl ned mod fjorden, hvor der ved jernbanens gennemførelse 1897 er kommet to nye ejendomme, ejet dels af købmand Eihl, dels af fisker Janke.

Færgestedet ved Augustenborg

Færgestedet over fjorden var lige ved stranden syd for slottet. Der lå dengang et hus, som beboedes af skorstensfejeren til slottet, og hans kone sørgede for overfarten. Når nogen ville befordres fra den sydlige side, vinkede man, når man gik ned ad bakken mod fjorden.

Færgestedet (Lokalhistorisk Arkiv for Augustenborg og Omegn)

Hertugens slot

Det første slot var en stor bindingsværksbygning. Det nuværende slot er bygget i årene 1770-1776. Slottet blev stamsæde for hertugslægten.

Da slottet var i hertugens eje, var der megen pragt. Parken var holdt i den fineste orden, der var lysthuse og indhegninger til mindre fremmedartede dyr. Men særlig var det hertugens stutteri, som havde opmærksomheden. Bønder, som havde en god hoppe, var hans venner, og de fik deres hoppe gratis bedækket, han havde derfor forkøbsretten på afkommet, som blev vist frem til mikkelsdag (19. september). Han gav en god pris, også karlen fik mange dalere courant og en rigsbankdaler til i drikkepenge.

*Augustenborg Slot set fra sydvest.
Litografi fra cirka år 1800 efter en tegning af Lund (Museum Sønderjylland)*

Om efteråret var der ofte vædderidning. Jeg mener, det var på hertugens fødselsdag, dette foregik. Der kom mange fremmede af adelstanden. Det var en vældig folkefest. Væddeløbsbanen lå i Rumohrsgaardkobbøl nordøst for Ketting.

Enkehertuginde Louise Augusta (1777-1843) boede i mange år i palæet i parken, hvor hun omgav sig med både papegøjer og elskere. Hun var den sidste der blev bisat i de slesvig-holstenske hertugers gravkapel på Sønderborg Slot.

Det fortælles, at ligvognen blev kørt af seks skimlede hingste, som blev fornaglede, så at de lammede for ligvognen. Det forlyder, at de blev skudt efter begravelsen og er begravet der, hvor de store grantræer står i nærheden af det forhenværende Ishushøje.

Augustenborg Slot 1850-1864

Slottet blev i 1850 beslaglagt af den danske hær, som frem til 1864 anvendte det som lazaret og kaserne.

Der var også artilleri på Augustenborg før 1864. Jeg kan huske en løjtnant Bredal og en artilleripark (vognpark i marken nordvest ved Kettingvej, hvor den nye skolebygning er planlagt). Der blev også før 1864 bygget en solid bro i Augustenborg Skov, hvoraf der endnu er spor og antageligt også et krudtmagasin ved Phillipsborg i Herredgaardskobbel nord for skoven, hvor der blev anlagt en solid vej, som endnu findes.

Krigen 1864 og derefter

Efter krigen 1864, da vi kom under det tyske regime, blev slottet fra 1866 benyttet til infanterikaserne, hvor det 25. Rhinske Infanteriregiment havde til huse. Efter krigen mod Frankrig i 1870 blev de afløst af det slesvig-holstenske 86. Infanteriregiment, som i 1876 blev forflyttet til Flensborgs nye Duborg Kaserne.

Efter at militæret i 1878 forlod slottet blev det benyttet som seminarium (*et af de første Preussiske kvindeseminarier. Det blev anset for at følge en progressiv pædagogisk linje*).

Det blev til gavn for den nærmeste omegn, idet man gjorde brug af de gode lærerkræfter fra folkeskolen.

I 1885 blev slottet givet tilbage til hertugslægten, men Ernst Günther 2. af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenborg foretrak at blive boende på Gråsten Slot og seminariet forblev på Augustenborg Slot.

Efter krigen 1914-18, da vi atter blev genforenet med vort gamle moderland, var slottet ubenyttet i nogle år. I 1929 var påbegyndte man ombygning og bygning i slotshaven af flere nye boliger til psykiatrisk hospital.

Fortsættes i næste nummer af ArkivNyt

Den dansk-tyske traktat 1922 og en porcelænsvase

I sensommeren 2020 fik vi på arkivet på Asylvej en henvendelse fra en medarbejder på lokalarkivet i Hoptrup. Her var man kommet i besiddelse af en vase fra Den Kongelige Porcelænsfabrik med Dybbøl Kirke som motiv og to datoer, 23. maj 1921 og 10. april 1922. Henvendelsen drejede sig om, hvad de to datoer stod for og hvorfor Dybbøl kirke.

Lilly Laursen, vores Dybbøl-medarbejder kom først på sporet af, at datoerne var starttidspunkt på forhandlingerne mellem Danmark og Tyskland om ordningen af den nye grænse og datoen for afslutningen på forhandlingerne og traktatens undertegnelse.

Så det er altså i år 100 år siden traktaten blev indgået.

Motivet med Dybbøl Kirke fandt vi ikke umiddelbart nogen forklaring på.

Den dansk-tyske traktat 1922 var en aftale om den praktiske ordning af den nye grænse mellem Danmark og Tyskland.

Den nye grænse var resultatet af fredsslutningen efter første verdenskrig, en overordnet fredsordning, dikteret af de sejrende magter England, Frankrig og USA. I denne fred indgik princippet om folkenes selvbestemmelsesret, som førte til de to afstemninger 10. februar og 14 marts 1920 om grænsen mellem Danmark og Tyskland.

Det havde været hensigten, at den praktiske ordning af den nye grænse skulle udarbejdes i en kommission af repræsentanter for de sejrende magter i verdenskrigen og repræsentanter for henholdsvis Danmark og Tyskland, men da det trak ud med dannelse af en tysk regering i 1920, blev kun en Grænseafstigningskommission dannet på denne måde, hvorefter resten blev overladt til de to berørte lande.

Grænseafstigningskommissionen bestod af delegerede fra de sejrende magter Frankrig, England, Italien og Japan. USA blev ikke repræsenteret, da landet endnu ikke havde ratificeret fredstraktaten. Desuden deltog en repræsentant fra Danmark og Tyskland.

I kommissoriet indgik, at grænsen skulle sættes mellem de to afstemningsområder, zone 1 (dansk) og zone 2 (tysk) og tage hen-

syn til "lokaliteternes særlige geografiske og økonomiske forhold" efter forslag fra CIS.

CIS er forkortelsen for den internationale kommission nedsat ved Versaillesfreden juni 1919 til gennemførelse af folkeafstemningen i februar-marts 1920.

Grænseafstigningskommissionen arbejdede fra juli 1920 til december 1920, hvorefter den nye grænse med de 279 grænsesten fra Skomagerhus i den indre del af Flensborg Fjord (nr. 1) til Vadehavet vest for Siltoft (nr. 279) trådte i kraft 1. januar 1921.

I forbindelse med grænseafstigningen var der dukket en række emner/problemer op, som fra 23. maj 1921 skulle behandles og løses gennem arbejdet frem mod Den dansk-tyske traktat.

Troels Rasmussen behandler i sin bog disse emner/problemer i fire grupper:

1. De emner/problemer, der angik selve den nye og ændrede grænse, dvs. vedligeholdelsen af grænsemarkeringerne, men også de delinger i landskabet, der berørte samarbejde om vandet i marsken, fiskerettigheder m.m.

2. Løsning af de finansielle forhold ved enkelte delinger af gamle kommuner, tidligere tysk statsejendom som overgik til Danmark (f.eks. de 36 domænegårde/store ejendomme) o.a.

3. Befolkningens mulighed for at vælge statsligt tilhørsforhold, den såkaldte optionsret, der kunne skabe problemer i et omstridt grænseområde.

4. Spørgsmålet om en tysk udlevering af arkivalier, matrikeldokumenter, forvaltningsakter og museumsgenstande/kulturgenstande. I Versaillesfredens bestemmelser indgik der nogle overordnede principper, men disse blev vanskelige at føre ud i livet, når det kom til spørgsmålet om udlevering til Danmark af f.eks. Nydambåden og Istedløven.

Bag alle disse problemområder lå desuden også den generelt dårlige økonomiske situation med den kraftige tyske inflation, valuta-spekulationer vedrørende kroner eller mark, bøndernes nye virkelighed i et åbent marked for landbrugsvarer, det officielle Danmarks frygt for et stort tysk mindretal og for at støde Tyskland.

Efter at have arbejdet næsten et år under konferencer med indkaldelse af forskellige eksperter i Danmark og Tyskland kunne Den dansk-tyske traktat færdiggøres 10. april 1922.

I traktaten blev der fastsat regler for løsningen af mange spørgsmål, men mange af problemerne lod sig ikke løse på kort sigt og én gang for alle.

Et eksempel på et sådant problem blev de to mindesmærker på henholdsvis Dybbøl og på Arnkilsøre for den tyske sejr i kampene i 1864. Af forskellige grunde dukkede disse to mindesmærker gentagne gange op som problemer i forholdet mellem Danmark og Tyskland i perioden frem til 1945.

De to mindesmærker var meget iøjnefaldende, og deres budskab var præget af tysk militarisme i tiden frem mod første verdenskrig.

Efter krigen i 1864 traf den preussiske regering en beslutning om at rejse et sejrsmonument på Dybbøl. Grundstenen blev lagt ved en sejrsfest i 1865, og i 1872 kunne et stort sandstensmonument indvies i Skanse 4. Det var et højt spir af sandsten, 24 meter højt, flankeret af fire statuer af preussiske soldater. På foden var der indsat fire store relieffer, ligeledes udført i sandsten med scener fra kampene på Dybbøl 18. april 1864.

Et tilsvarende lidt mindre monument blev samme år rejst på Arnkil, hvor overgangen over Alssund fandt sted 29. juni. På stedet bag Arnkilsøre 5 ved stien langs Alssund er der i dag opsat en tavle, der fortæller om begivenhederne, og man kan kun ane, hvor det 22 meter høje monument har stået.

Monumenterne var udført af billedhuggeren Johann Heinrich Strack i kejsertidens nygotiske stil. Strack var også kunstneren bag Siegestsäule i Berlin til minde om Preussens tre militære sejre i 1864, 1866 og 1870, der førte til Tysklands samling i 1871.

En gruppe borgere i Sønderborg ønskede dem derfor fjernet, straks efter at området var blevet dansk.

Den danske regering var dog meget forsigtig med at melde noget ud og forsøgte gennem forhandling i forbindelse med traktaten at

Monumentet ved Dybbøl

lave en byttehandel, således at de to monumenter kunne udleveres til Tyskland, mod at Danmark fik Istedløven tilbage.

Dette var Tyskland helt afvisende over for, og sagen kom ikke videre, selv om Danmark forsøgte flere gange.

Et af tyskernes svar på forslaget var tilbud om at overlade monumenterne og deres vedligeholdelse til en privat veteranorganisation, men dette var Danmark helt afvisende over for, da det efter forhandlingernes mening ville politisere monumenterne og fastholde det nationalistiske budskab i en svær situation i mellemkrigstiden, hvor grænsedragningen i 1920 igen kom til debat i tyske kredse.

Så problemet bestod som et spørgsmål om Danmarks dårlige behandling af tyske monumenter og tyskhed helt frem til anden verdenskrig. I denne periode måtte den danske stat også noget modstræbende bekoste en reovering af de to monumenter for at leve op til sin del af aftalen og det gode forhold til Tyskland.

Kort efter befrielsen i 1945 blev "problemet" dog løst på en anderledes og radikal måde, da de to monumenter blev sprængt af ukendte gerningsmænd. Det blev aldrig opklaret, hvem der stod bag. Den danske stat ville sørge for bortskaffelsen af resterne, som skulle graves ned på et ukendt sted.

Den endelige beslutning om bortskaffelsen tog dog meget lang tid og mange forhandlinger. Dybbølmonumentet blev fjernet i sommeren 1947 og Arnkilmonumentet i det sene efterår 1948. Begge monumenter blev fjernet og nedgravet af entreprenør Stenderup Jensen, Sønderborg. Og der blev tinglyst bestemmelser om, at arealernes nuværende og fremtidige ejere aldrig måtte genopgrave resterne, samt at arealerne skulle inddrages i de omgivende marker.

Kildehenvisninger

Inge Adriansen: Dybbøl – et dansk og tysk nationalt symbol (Sønderjyske årbøger, 1992, s. 249-290).

Lars H. Bak: Tyske sejrsmønter på danske hænder. Düppel Denkmal og Arnkiel Denkmal og den danske stat 1918-1950 (Sønderjyske årbøger, 2003, s. 7-42).

Troels Rasmussen: Den dansk-tyske traktat 1922 (Institut for grænseregionsforskning, 1996).

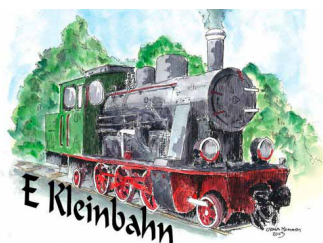
Billede: B 100178 i Lokalhistorisk Arkiv Sønderborg

Sønderborg Kaserne, Auditoriet
Tirsdag 25. oktober 2022 kl. 19.00

FOREDRAG

E Kleinbahn

Veterantogsforeningen "Amtsbannerne på Als"
ved Frode Mølgård, formand for foreningen

Foreningens formål er at genåbne en eller flere delstrækninger af den i 1933 nedlagte smalsporede amtsbane på Als med udgangspunkt i Nordborg.

"E Kleinbahn" var kælenavnet for "Amtsbannerne på Als" (ABA) – indtil genforeningen i 1920 "Die Alsener Kreisbahnen". Anlægget af den oprindelige, tyske smalsporsbane blev påbegyndt i 1896 og indviet i 1898.

Der var i alt 27 stationer og holdsteder, heraf de 16 mellem Nordborg og Sønderborg. Da de fleste havde udskænkning af øl og brændevin, føltes den lange køretid ikke for lang. I bedste fald tog turen 1 time og 15 minutter.

Entre: 60 kr. inklusiv kaffe og kage

Foreningens selvbyggede motortrolje trækker den renoverede godsvogn ud af værkstedet